

PLUNGĖS istorija: datos, skaičiai, faktai

Parengė Konstantinas PRUŠINSKAS
Bonifaco VENGALIO nuotraukos

Archeologiniai radiniai liudija, kad Plungėje žmonių gyventa jau V–I a. prieš Kristų.

Nuo XIV iki XVI a. II p. dabartinė Plungės miesto teritorija priklausė Gandingos valsčiui.

XVI a. prie Babrungo ir dabar jau nukanalizuoto Paplungės upelio pradėjo formuotis Plungės gyvenvietė, tuo metu vadinta Plungėnais. Tuo laikotarpiu ji pradėta minėti ir rašytiniuose šaltiniuose.

1565 m. rašytiniuose šaltiniuose jau minimas Plungės dvaras (jo šeimnininkai gana dažnai keitėsi).

1567 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas (1520–1572) perdavė Plungės dvarui administracines valsčiaus teises, paskyrė naują tijūną.

1567 m. žinomuose rašytiniuose šaltiniuose Plungė pirmą kartą pavadinta miesteliu.

1570 m. liepos 10 d. Žygimantas Augustas iki to laiko valstybinei žemėvaldai priklausiusį Plungės miestelį kartu su Plungės dvaru iki gyvos galvos perdavė valdyti valsčiaus tijūnui Mikalojui Aleknavičiui Dorohostaikiui. Vėliau Plungės tijūnas buvo M. Aleknavičiaus Dorohostaiskio sūnus Kristupas Monvydas Dorohostaikis.

1570 m. Plungė tapo sparčiai augančiu Gandingos valsčiaus centru.

1575 m. kovo 24 d. Plungėje buvo pasirašyti Gandingos valsčiaus žemės matavimo ir ūkių sukeitimo aktai.

XVI a. pab. Plungėje stovėjo protestantų kalvinių bažnyčia, kurią pastatė Dorohostaikiai.

XVII–XVIII a. Plungės valdytojais yra buvę Valavičiai, Krišpinai-Kiršenšteinai, Karpiai.

XVII a. Plungės miestelyje pradėjo kurtis žydai, kurie daugelį amžių čia plėtojo įvairius amatus ir verslus, darė didelę įtaką šio krašto ekonomikai, švietimui, kultūrai.

1617 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimano Vazos (1566–1632) pavedimu Plungėje pastatyta medinė Romos katalikų bažnyčia. Ar iki to

Seniausias Plungės istorijos liudininkas – Plungės parke augantis Perkūno ąžuolas

laiko Plungėje yra buvusi kokia nors Romos katalikų šventovė, nėra žinoma.

1658 m. kovo 15 d. Lietuvos didysis kunigaikštis Jonas Kazimieras Vaza (1609–1672) patvirtino 1570 m. liepos 10 d. Žygimanto Augusto pasirašytą valdymo aktą, kuriuo Plungės seniūnija buvo perduota stalininkui Mikalojui Aleknavičiui Dorohostaikiui.

1674 m. Plungėje pastatyta nauja bažnyčia.

1719 m. žydai gavo leidimą Plungėje pastatyti sinagogą. Tais pačiais metais ji čia ir išliko. Daugelį metų žydų bendruomenės narių skaičius mieste didėjo. XX a. I p. mieste stovėjo 5 sinagogos.

XVIII a. vid. abipus Babrungo upės, prie čia trykstančių šaltinių, pradėtas kurti, vėliau išplėtotas parkas. Jis yra išlikęs ir gražiai tvarkomas iki šiol.

1779 m. Abiejų Tautų Respublikos Seimo sprendimu, mainais už valstybės reikmėms paimtą Liachovičių grafystę, Abiejų Tautų Respublikos karalius

(Nukelta į 16 p.)

1850 m. grafų Zubovų Plungėje pastatyta mūrinė varpinė

Stanislovas Augustas Poniatovskis (1732–1798) Plungės seniūniją kaip privačią valdą atidavė Vilniaus vyskupui Ignotui Masalskiui (1726–1794).

1792 m. sausio 13 d. karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis Plungei suteikė Magdeburgo (savivaldos, laisvojo miesto) teises. Kartu buvo patvirtintas ir Plungės herbas, kuriame pavaizduotas laisvai juosta perrištas kviečių pėdas, jo viršuje – Dievo Apvaizdos akis.

1792 m. viduryje Plungės miesto herbas ir savivalda buvo panaikinta.

1794 m. vyskupą I. Masalskį nužudžius, Plungės

Renovuota Plungės dvaro sodybos teritorijoje stovinti XIX a. grafų Zubovų pastatyta pilaitė-laikrodinė ir oranžerija

1792 m. sausio 13 d. patvirtintas Plungės herbas

dvaro šeimininke paveldėjimo keliu tapo jo brolio dukterė Elena Apolonija Masalskytė-de Linjė (1763–1815) ir jos antrasis vyras – ATR valstybinis ir karinis veikėjas, paskutinis Karūnos dvaro pakamariš (1773–1796), Karūnos armijos generolas-leitenantas (1775), Liublino seniūnas, karališkos gvardijos pulko vadas, meno kūrinių kolekcionierius grafas Vincentas Potockis (1740–1825).

1795 m., po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, Plungė kaip ir didžioji dalis Lietuvos, atsidūrė Rusijos įtakos zonoje, Plungės dvaras tapo privačia valda, Plungės miestelis – Telšių apskrīčiai priklausiusiu Plungės valsčiaus centru.

1797 m. mieste parapijos administratoriaus Adomo Paulausko rūpesčiu pastatyta didelė medinė Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, kurią 1810 m. pašventino Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis (1754–1838). Vyskupas į šią bažnyčią iš Telšių rajono Žarėnų kaimo perkėlė stebuklinga laikytą Švč. Mergelės Marijos skulptūrą.

1806 m. Plungės rūmai perėjo grafo Platono Zubovo (1767–1822) žinion. Plungės dvaro šeiminikas iki XIX a. 8 deš. pr. yra buvęs ir P. Zubovo brolio sūnus Aleksandras bei jo sūnus Platonas Zubovas.

Valdant Zubovams Plungės dvaro sodybos teritorijoje toliau buvo plėtojamas Plungės dvaro parkas, mieste iškilo pirmieji mūriniai pastatai, tarp jų ir dvaro sodyboje stovinti raudonų plytų pilaitė-laikrodinė, kuri yra Florencijoje XIV a. pastatytų Vekjo rūmų (it. *Palazzo Vecchio*) imitacija. Prie pilaitės-laikrodinės pastatyta oranžerija. Dabar čia veikia Plungės rajono savivaldybės viešoji biblioteka.

Iš kairės: 1858 m. senosiose Plungės miesto kapinėse grafų Zubovų pastatyta Visų Šventųjų koplyčia; paminklas Plungės parke, skirtas kompozitoriaus ir dailininko, buvusio Plungės dvaro orkestro mokyklos auklėtinio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (1875–1911) atminimui. Skulptorė – Daliutė Ona Matulaitė

1848 m. choleros epidemijos metu Plungėje mirė 200 žydų tautybės žmonių.

1850 m. grafai Zubovai Plungėje pastatė mūrinę klasicistinio stiliaus varpinę, turėjusią 3 varpus (vienas jų suskilo per 1812 m. gaisrą ir nebeskamba, kitus du per Pirmąjį pasaulinį karą išsivežė vokiečių kareiviai). Bažnyčios šventoriuje pastatyta varpinė išliko ir yra naudojama iki šiol.

XIX a. Plungė jau garsėjo kaip svarbus prekybos centras. Mieste pirmadieniais po Trijų Karalių vykdavo arklių turgūs, į kuriuos pardavimui būdavo suvedama iki 1 000 atrklių.

1853 m. Plungės parapiinę mokyklą lankė 29 vaikai. Jų skaičius kasmet didėjo.

1858 m. Senosiose miesto kapinėse grafai Zubovai pastatė į bažnyčią panašią klasicistinio stiliaus vienapokštę Visų Šventųjų koplyčią, veikiančią iki šiol. Anksčiau jos rūsiuose buvo laidojami kilmingieji. Koplyčioje vyksta gedulingos pamaldos.

1859 m. Plungėje stovėjo 172 namai, 1868 m.–2006 (iš jų 6 mūriniai), veikė plytinė, kalkių degykla, vandens malūnas, spirito varykla, vyninė, 3 smuklės, 2 turgavietės, kasmet vykdavo 2 prekymečiai.

Per 1830–1831 m. sukilimą Plungėje 1831 m. gegužės mėnesį veikė Telšių apskrities sukilėlių valdžios būstinė. Sukilėliams malšinti į Plungę caro valdžia buvo atsiuntusi žandarų ir dragūnus.

1862–1950 m. Plungė buvo Plungės valsčiaus centras, 1862–1915, 1919–1947 m. priklausęs Telšių apskrčiai, 1915, 1947–1950 m. – Plungės apskrčiai.

Dalis plungiškių nebuvo abejingi 1863 m. sukilimui, pritarė jam. Plungės kunigas Apolinaras Kulakauskas bažnyčioje parapijiečiams garsiai perskaitė sukilėlių atsišaukimą ir už tai buvo nubautas – turėjo sumokėti 100 rublių baudą bei iš Plungės buvo perkeltas į Saločius.

1863 m. vykstant 1863–1864 m. sukilimui uždaryta iki to laiko mieste veikusi pradžios mokykla, o jos vietoje įsteigta rusiška valstybinė mokykla (veikė iki 1915 metų).

1865 m. mieste duris atvėrė vaistinė.

1873 m. vasario 21–22 dienomis kunigaikštis Mykolas Mikalojus Markas Severinas Oginskis (1849–1902, toliau – M. Oginskis) iš valstybės patarėjo grafo Platono Zubovo nusipirko Plungės dvarą. Kunigaikštis M. Oginskis – Rietavo kunigaikščio Irenėjaus Kleopo Oginskio (1808–1863) ir grafitės Olgos Kalinovskos Oginskienės (apie 1820–1899) antrasis sūnus, valstybės veikėjo ir polonezų kūrėjo Mykolo Kleopo Oginskio (1765–1833) vaikaitis.

1873–1902 m. Plungės dvaro sodyboje veikė Oginskių išlaikoma dvaro orkestro muzikos mokykla, kurioje, M. Oginskio pakviestas, čia nuo

(Nukelta į 18 p.)

Kunigaikščių Oginskių rezidenciniai rūmai Plungėje ir juos supančio parko parterio fragmentas. Nuo 1994 m. rūmuose veikia Žemaičių dailės muziejus

1889 m. liepos mėnesio vidurio mokėsi kompozitorius ir dailininkas Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911). Šiai mokyklai skirtas medinis pastatas dvaro sodyboje pastatytas 1873 metais. Jis nėra išlikęs.

1876 m. kunigaikštis M. Oginskis vedė Prūsijos tarybos nario grafo Zygmunto Skužewskio ir grafitės Konstancijos Potulickos dukrą, buvusią Austrijos imperatoriaus freiliną Teresę Mariją Skužewską (1857–1945), kilusią iš Černėjevo (Lenkija). Gyvendami santuokoje jie vaikų nesulaukė.

1879 m. gegužės mėnesį pašventinti kunigaikščio M. Oginskio pastatyti iki šiol miestą reprezentuojantys naujieji rezidenciniai neorenesansinio stiliaus Plungės dvaro rūmai, kuriuos suprojektavo vokiečių architektas Karlas Lorenčas. Statant rūmus apie juos buvo sukurtas mišraus stiliaus parkas, tarp centrinių rūmų ir žirgyno esančiame parteryje įrengtas ovalo formos tvenkinys su nedidele sala viduryje.

1882–1885 m. įrengtas Plungės rūmų vidus. Rūmus dekoravo iš Varšuvos atvykę Kazimiero Somerio stiuko dirbtuvių meistrai.

1883 m. dvaro sodyboje atidaryta dviklasė lietuviška mokykla.

1894 m. birželio 24 d. Plungėje per Šv. Jono atlaidus ir didįjį prekymetį kilo stiprus gaisras. Ugnis sunaikino visą miesto centrą ir nemažai toliau nuo jo buvusių pastatų.

1894 m., po gaisro, miesto centre pastatyta nuo gaisrų turėjusi saugoti Šv. Florijono skulptūra (autorius – knygnešys Kazys Barzdys).

1897 m. birželio 18–19 d. Plungės kunigaikščių Oginskių dvare viešėjo poetas vyskupas Antanas Baranauskas (1835–1902).

1899 m. Plungėje įvyko pirmoji žemės ūkio ir amatų paroda.

XIX a. pab. Plungėje veikė žydų rabinų seminarija JEŠIVA, neturtingų vaikų amatų mokykla, kunigaikščio M. Oginskio pastatyta žydų gimnazija, kuria žydai nemokamai naudojosi keturis dešimtmečius.

Apie 1900-uosius metus kunigaikštis M. Oginskis pasirūpino, kad

Skulptūros ant Plungės Oginskių rūmų viršaus

būtų gautas caro leidimas Plungėje pastatyti naują bažnyčią. Didžiausias šios bažnyčios statybos iniciatorius buvo Plungės klebonas kun. Povilas Pukys. Vieta bažnyčiai parinkta prie nuo 1797 m. stovėjusios medinės bažnyčios.

1900 m. rugsėjo 16–20 dienomis Plungėje vyko antroji ūkio paroda.

1901 m. susirgęs, surašęs testamentą, gydytis į Ničą (Pietų Prancūzija) išvyko Plungės kunigaikštis M. Oginskis. Ten jis 1902 m. kovo 10 d. ir mirė. Kunigaikščio palikai buvo parvežti į Lietuvą ir 1902 m. balandžio 26 d. palaidoti Rietavo Aušros Vartų koplyčioje – Oginskių šeimos mauzoliejuje.

1902 m. po kunigaikščio M. Oginskio mirties Plungės dvaras perėjo jo žmonos M.T. Skužewskos Oginskienės žinion. Ji tęsė savo vyro darbus, tačiau kai kurių investicijų atsisakė, tarp jų ir naujosios Plungės bažnyčios statybos finansavimo. Dėl to ir dėl 1914–1918 m. vykusio Pirmojo pasaulinio karo, parapijiečių nuskurdimo bažnyčios statyba labai užsitęsė.

1903 m. Plungėje veikė M.T. Skužewskos Oginskienės daraktorių mokykla.

1904 m. panaikinus lietu-

Buvusios Plungės kapucynų bažnytelės (koplyčios) vidus. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <http://www.krastogidas.lt/objektai/272-plunges-lurdas>

viškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimą, kunigaikštienė M. T. Skužewska Oginskienė Plungėje pradėjo rūpintis oficialios lietuviškos dvaro tarnautojų vaikams skirtos mokyklos įkūrimu. 1904–1905 mokslo metais ši mokykla jau veikė.

1905 m. rugsėjo 5 d. naujosios Plungės bažnyčios pamatus pašventino Žemaičių vyskupas Mečislovas Paliulionis (1834–1908).

1905-aisiais, sumanius Plungėje įrengti Lurdą ir rengiantis paminėti 50 metų sukaktį nuo Lurdo apsireškimo, Plungės klebonas kun. Vincentas Jerulaitis, gavęs iš kunigaikštienės M. T. Skužewskos Oginskienės pinigų, atsisuntė Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo skulptūrą. Iš pradžių ji stovėjo po atviru dangumi. Vakariniėje miesto dalyje (buvusio Maceinių kaimo teritorijoje), dešiniajame Babrungo krante, 1906 m. iš plungiškių suaukottų pinigų sumūrijus Lurdo grotą, minėta skulptūra įkurdinta joje, o po kurio laiko, norint ją apsaugoti nuo sunaikinimo, perkelta į Plungės bažnyčią, o Lurdo grotoje pastatyta šios skulptūros kopija. Kiek vėliau ant kalvelės, netoli gydomojo vandens šaltinio, virš Plungės lurdo, pastatyta medinė Švč. Mergelės Marijos Lurdo koplyčia bei altarija, kurioje buvo apgyvendintos iš Prancūzijos parsikviestos vienuolės. Telšių vyskupui leidus, 1928 m. birželio 1 d. Plungės Lurde įsikūrė vienuoliai kapucinais, šiame mieste garsėję savo švietėjiška, kultūrine ir religine veikla, įsteigę 1930–1936 m. veikusią vidurinę mokyklą. Po Antrojo pasaulinio karo koplyčia buvo uždaryta, kapucynų vienuolynas panaikintas, jų naudota koplytėlė, daugelio kapucynų bažnyčia

Plungės Lurdas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <http://www.krastogidas.lt/objektai/272-plunges-lurdas>

vadinta, pritaikyta sporto salei, vėliau sudegė, o Lurdas buvo uždarytas. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, Lurdas atstatytas ir 1990 m. spalio 20 d. pašventintas.

1908 m. įkurta Plungės labdarių draugija.

1911 m. mieste pradėjo veikti vartotojų kooperatyvas, kuriam 1913 m. priklausė 330 narių.

1913 m., verslininkas, visuomenės veikėjas Juozas Kučinskis, grįžęs iš Amerikos, Plungėje įkūrė linų verpyklą.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Plungės kunigaikštienė M. T. Skužewska Oginskienė išvyko gyventi į Lenkiją. Ji įsikūrė Poznanėje, čia sulaukė senatvės ir 1945 m. mirė bei buvo palaidota.

Pirmojo pasaulinio karo metais Plungės kunigaikščių Oginskių rūmuose šeimininkavo vokiečiai.

1918-aisiais Plungėje buvo 4 altarijos.

Po to, kai 1918 m. vasario 16 d. Lietuvoje buvo paskelbta nepriklausomybė, plaungiškiai suorganizavo miesto savivaldybę. Pirmuoju Plungės burmistru 1918 m. tapo anuo metu buvusios itin gausios miesto žydų bendruomenės atstovas Boruchas Dovydas Golgvaseris. Jis šias pareigas ėjo 1918–1930 metais.

(Nukelta į 20 p.)

Paminklas Plungėje, ženklintis 1918 m. mieste pradėjusius veikti pirmosios elektrinė vietą

1918 m. įkurtas Lietuvos draugijos dėl karo nukentėjusiems šelpti Plungės skyrius.

1918 m. buvusiame malūne Mendelis Zaksas įrengė pirmąją Plungės elektrinę (šią vietą dabar ženklina Jakobo Bunkos iniciatyva pastatytas paminklas).

1919 m. Plungės rūmuose pradėjo veikti keturklasė „Saulės“ gimnazija (1921 m. ji reorganizuota į vidurinę mokyklą, 1925 m. – į gimnaziją).

1919 m. mieste įsteigta 1919–1930 m. veikusi akcinė bendrovė „Kultūra“, kuriai vadovavo F.Sra-

gys. Ji rūpinosi ūkinių ir kultūrinių organizaciją steigimu, veikla Žemaitijoje. Ši bendrovė, Plungėje įsigijusi dviejų aukštų pastatą, jame įkūrė kiną.

1922 m. mieste įsteigta dvaro rūmuose veikusi žemesnioji Žemės ūkio mokykla,

1923 m. Vyriausybė Plungės dvaro sodyboje įstai-gė pirmąją Lietuvoje valstybinį žirgyną, kuris rūpino-si per Pirmąjį pasaulinį karą nukentėjusia žemaitukų bei kitomis Lietuvos nacionalinėmis arklių veislėmis.

1923 m. net 44 proc. visų miestelio gyventojų buvo žydų tautybės žmonės, lietuvių – 55 procentus.

Iš kairės: krioklys Plungės parke ir Plungės dvaro žirgyno pastatas, dabar naudojamas kultūros, sporto reikmėms

Kairėje ir viršuje – Plungės Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Tada pagal žydų gyventojų skaičių Plungė Lietuvoje užėmė 3-ąją vietą.

Nepriklausomos Lietuvos metais mieste veikė žydų mokyklos, sinagogos, žydai aktyviai dalyvavo miesto valdyme, steigė savo įmones, organizacijas ir draugijas, plėtojo amatus ir verslus, kurie darė didelę įtaką šio krašto ekonominiam gyvenimui.

1924 m. Plungei suteiktos savivaldybės teisės.

1925 m. Plungėje įsteigta gimnazija.

1928 m., pažymint Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetį, Pavasarininkų organizacijos iniciatyva Plungėje iškilo didžiausias Lietuvoje Laisvės paminklas. Darbai užbaigti 1931 metais. Priekinėje paminklo pusėje buvo balta, gipsinė sparnuotos moters su kardu ir vainiku rankose skulptūra. Apie 1950–1953-uosius metus šis paminklas buvo nugriautas, o 1992 m. atstatytas ir pašventintas. Dabartinė paminkle esanti sparnuotos moters su kardu ir vainiku rankose skulptūra bei herbas yra išlieti iš vario. Paminklo autorius – Vilniaus dailės dirbtuvių skulptorius plungiškis Vilimas Kėtvirtis.

1928 m. Plungėje pradėjo veikti Juozo Kučinskio pastatyta audimo įmonė.

1990 m. Plungėje atstatytas Pavasarininkų iniciatyva 1928 m., minint Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį iškilęs, sovietmečiu nugriautas Laisvės paminklas (atstatyto paminklo autorius – Vilimas Kėtvirtis)

XX a. 3 dešimtmetyje atidarytas Plungės miesto centrinis stadionas.

1929–1934 m. mieste veikė mokytojų seminarija.

1930 m. Plungėje įkurta akcinė bendrovė „Kučinskis-Pabedinskai“ (Juozo Kučinskio ir Pabedinskų šeimos linų pluošto verpykla ir linų bei medvilnės audykla). Tuo laikotarpiu ji buvo didžiausia tokios rūšies įmonė Lietuvoje. 1931–1940m. šios akcinės bendrovės vyriausiojo direktoriaus ir valdybos pirmininko pareigas ėjo Kazimieras Pabedinskas (1904–1998).

1931 m. kovo 30 d. per kilusį didelį gaisrą Plungėje sudegė apie 200 namų. Po gaisro miestas buvo

(Nukelta į 22 p.)

Plungės miesto centre stovinčio atkurto Šv. Florijono paminklo fragmentas

sparčiai atstatomas, čia iškilo daug mūrinių pastatų.

1932 m. pradėjo veikti per Plungę nutiesta geležinkelio linija – pirmasis traukinys pro Plungę pravažiavo 1932 m. spalio 29 dieną. Geležinkelio atidarymo šventėje dalyvavo tuometinis Lietuvos prezidentas Antanas Smetona (1874–1944).

1933 m. užbaigtą pastatyti naująją Plungės mūrinę bažnyčią 1933 m. rugsėjo 24 d. konsekrovo Telšių vyskupas Justinas Staugaitis (1866–1943). Šios bažnyčios vidaus įrengimo darbai užbaigti 1940 metais.

1933 m. ant Plungės Lurdo kalno pastatyta mūrinė Tėvų Kapucinų Misijos mokykla. Dabar čia

Plungės dvaro parko alėja

(adresas Birutės g. 31) veikia „Saulės“ gimnazija.

1933 m. vienuoliai kapucinai pasistatė bendrabutį. 1940 m. jį užėmė rusų kariškiai.

1934 m. nugriauta senoji medinė Plungės bažnyčia, kuri čia stovėjo ir buvo naudojama 136 metus.

1934 m. Plungėje gyvenę vienuoliai kapucinai įkūrė naujokyną. Kapucinai mieste buvo pasistatę savo vienuolyną, jau minėtą mūrinę trijų aukštų vidurinę mokyklą, kuria jie rūpinosi iki 1935-ųjų – šios mokyklos suvalstybinimo.

1934–1936 m. Plungėje pastatyti 17 kambarių moterų namai (bendrabučiai). Dalis patalpų buvo skirta vienuolėms širdietėms.

1934 m. Plungės rūmai buvo perduoti Lietuvos kariuomenės artilerijos pulko žinion.

1935 m. už geležinkelio iškilo naujos didelės karievinės. Jose tais pačiais metais įsikūrė Lietuvos kariuomenės 6-asis Margio pėstininkų pulkas ir 4-asis artilerijos pulkas.

1936 m. kilus gaisrui, stipriai nukentėjo Plungės varpinė. Po gaisro ją planuota nugriauti, tačiau vėliau varpinė suremontuota ir naudojama iki šiol.

1937–1939 m. vienuoliai kapucinai Plungės Lurde rengdavo ligonių kongresus, kurių metu vykdavo pamaldos, buvo rūpinamasi ligonių gydymu.

1938–1939 m. pagal inžinieriaus Stepono Stulginskio (1908–1995) projektą Plungėje pastatyti mūriniai parapijos namai.

1939 m. Plungėje duris atvėrė pirmoji privati ligoninė. Tada čia veikė gimdymo, chirurgijos skyriai, operacinė.

1940 m. sovietų valdžia nacionalizavimo akcinę bendrovę „Kučinskis-Pabedinskai“, jos linų pluošto verpyklą ir linų bei medvilnės audyklą pavadino „Linų audinių“ fabriku. 2008 m. šis fabrikas bankrutavo.

1940–1941 m. Plungės dvaro sodyboje šeiminkavo rusų kariškiai.

1941 m. liepos mėnesį naciai sunaikino gausią Plungės žydų bendruomenę. Jų žudynės čia prasidėjo birželio mėnesio pabaigoje. Tada per dvi dienas netoli Plungės esančiame Kaušėnų kaime buvo sušaudyta 1 800 mieste gyvenusių žydų. Jie buvo palaidoti masiniuose kapuose. Likusi Plungės žydų dalis prieš prasidedant karui spėjo iš Lietuvos pasitraukti, kiti karo metais pateko į getus, koncentracijos stovyklas ir ten dauguma jų taip pat buvo nužudyta.

1941 m. centriniame Plungės rūmų pastate kilęs gaisras stipriai nuniokojo pastatą. Po gaisro rū-

Renovuoto Plungės parko fragmentai

mai nebuvo remontuojami, daugiau negu 10 metų jie šeimininko neturėjo ir jų niekas nenaudojo.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, rekonstruotas fabrikas „Linų audiniai“, atidaryta nauja ligoninė, poliklinika, iškilo dirbtinių odų, šienainio bokštų, kombinuotųjų pašarų gamyklos, pastatytas paukštynas, plačią veiklą išvystė liaudies kūrybos gaminių įmonė „Minija“.

1946 m. rugpjūčio 3 d. Plungė tapo apskrities pavaldumo miestu.

1948 m. pradėjo veikti laikraščio „Žemaitis“ redakcija (iki 1990 m. jo pavadinimas buvo „Socialistinis kelias“, vėliau – „Kibirkštis“).

1953 m. Plungės Oginskių dvaro sodyba (pastatai ir parkas) buvo perduoti Lietuvos žemės ūkio ministerijos žinion, čia pradėjo veikti iš Rietavo perkeltas Žemės ūkio technikumai.

Sovietmečiu šalyje prasidėjus melioracijos vajui, vienkiemių naikinimui, gyventojų skaičius Plungėje smarkiai išaugo (1950 m. mieste buvo 7,4 tūkst. gyventojų, 1990 m. – 23,3 tūkst.). Tuo laikotapiu didžiąją jų dalį (93–95 proc., kartais ir daugiau) sudarė lietuviai. Tuometinė valdžia planavo, kad

šiam mieste ateityje gyvens apie 50 tūkst. žmonių.

1959–1961 m. Plungės Oginskių rūmai buvo restauruojami. Užbaigus darbus rūmuose atidaryta Plungės vidurinė mokykla.

1963 m. Lietuvos vyriausybė priėmė nutarimą, kuriame pažymėta, jog Plungė turi tapti regiono centru, kuriame bus plėtojama pažangi pramonė. Nepaisant to, kad visiems šiems planams realizuoti trūko reikiamų vandens išteklių, sovietmečiu čia veikė linų verpimo ir audimo fabrikas „Linų audiniai“, dirbtinių odų gamykla, Remonto mechaninė gamykla ir nemažai kitų įmonių, buvo pastatytas naujas Plungės gyvenamųjų namų mikrorajonas.

1965–1994 m. Plungės rūmuose veikė Plungės statybininkų mokykla.

1969 m. pirmą kartą oficialiai atkurtas Plungės herbas (autorius – dailininkas Arūnas Tarabilda).

1987 m. Plungėje įsteigta Žemės ūkio mokykla, veikė statybos technikumai, muzikos mokykla.

1987 m. Plungės bažnyčios šventoriuje pastatytas skulptoriaus Vilaius Orvydo skurtas paminklas, skirtas Lietuvos krikšto 550-osioms metinėms.

(Nukelta į 24 p.)

Iš kairės: 1969 m. atkurtas Plungės herbas (autorius – dailininkas Rimtas Tarabilda); Plungės miesto centras

Iš kairės: 1990 m. antrą kartą atkurtas, 1997 m. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu patvirtintas Plungės herbas (autorius – dailininkas Artūras Aliukas); Plungės senamiesčio fragmentas

1988 m. vasarą Plungėje pradėjo veikti Sąjūdžio iniciatyvinė grupė.

1989 m. Plungės bažnyčios šventoriuje atidengtas paminklas, skirtas 1940–1953 m. kankinių atminimui (autorius – skulptorius Antanas Vaškys).

Lietuvai 1990 m. atkūrus nepriklausomybę, dalis iki to laiko mieste veikusių įmonių netrukus bankrutavo ar dėl kitų priežasčių savo veiklą. Iš didesnių įmonių liko tik „Linų audiniai“. Dabar čia savo veiklą plėtoja maisto bendrovės „Plungės kooperatinė prekyba“, „Plungės duona“, „Plungės šaltis“, „Plungės Jonis“, statybos įmonės „Sidona“, VVARFF, medienos apdirbimo įmonė „Plungės baldai“, paslaugų tiekimo įmonė „Žemaitijos suvenyras“ ir nemažai kitų, kurios specializuojasi pramonės, visuomeninio maitinimo, kelių tiesimo, remonto, paslaugų tiekimo ir kt. srityse.

1990 m. antrą kartą atkurtas Plungės herbas

(etalono autorius – dailininkas Artūras Aliukas). 1990-aisiais herbą patvirtino Lietuvos heraldikos komisija, 1997 m. birželio 6 d. dekretu Nr. 1312 – Lietuvos Respublikos Prezidentas.

1990 m. miesto centre naujai pastatytuose rūmuose pradėjo veikti Plungės kultūros namai (dabar Plungės kultūros centras).

1990 m. miesto centre atstatytas ir pašventintas Šv. Florijono stogastulpis (paminklas).

1992 m. Plungės parke atstatytas ir rugsėjo 7-ąją, minint Plungės savivaldos 200-ąsias metines, pašventintas Laisvės paminklas.

1994 m. liepos 16 d. Plungės dvaro ansamblio šeimininku tapo Žemaičių dailės muziejus. Čia kaupiami žemaičių dailę reprezentuojantys eksponatai, kas ketveri metai rengiamos Pasaulio žemaičių dailininkų kūrybos parodos, vyksta trumpalaikės žemaičių dailininkų parodos, menininkų

Iš kairės: fontanas Plungės Senamiesčio aikštėje; 2023 m. Plungės parke, Žaliojo tiltelio aikštelėje, pastatytas pa-minklas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo akto (1990 m. kovo 11 d.) signatarui Bronislovui Lubiui (1938–2011). Paminklo autoriai: skulptorius Martynas Gaubas ir architektas Algirdas Žebrauskas

kūrybos pristatymai, populiarinamas Lietuvoje bei išeivijoje kūrusių ir kuriančių dailininkų palikimas, įgyvendinami edukaciniai ir kiti projektai.

1994 m. mieste pradėtas leisti laikraštis „Plungė“.

1996 m. duris atvėrė Plungės nakvynės namai.

1999-aisiais pradėtas leisti laikraštis „Telšių žinios“.

2001 m. įkurti Plungės Šv. Jono Krikštytojo parapijos senelių globos namai.

2006 m. Plungės dvaro sodyboje pradėtas rengti iki šiol kasmet vykstantis Tarptautinis Mykolo Oginskio muzikos festivalis. Pagrindinis jo organizatorius – Žemaičių dailės muziejus.

2009 m. Plungė buvo simbolinė Lietuvos kultūros sostinė. Tais metais miesto centre esančioje Senamiesčio aikštėje, šalia fontano, pastatytas meninis simbolis – suolelis „Jie savo talentu garsina Plungę“. Prie jo esančioje lentoje užrašytos žymiausių iš Plungės kilusių menininkų pavardės ir vardai. Tais pačiais metais mieste įkurdinta skulptūra „Angelas“ (skulptorus Vaidas Ramoška).

2009 m. įsteigta trylika Plungės miesto seniūnijos seniūnaitijų.

2012–2015 m. vyko pagrindiniai Plungės centrinių rūmų restauravimo darbai, pradėtas renovuoti mišraus stiliaus dvaro parkas (dabartinis jo plotas 58,3 ha), Babrungo upės pakrantė. Oginskių dvaro parkas šiandien – mėgstama plungiškių ir jų svečių aktyvaus poilsio ir pramogų vieta. Dvaro sodybos teritorijoje yra išlikę dešimt XIX a. pastatų ir kitų statinių. Parke, kad ir gerokai laiko ir gamtos stichijų aplamdytas, tebestovi dar pagonybės laikus menantis ažuolas, vadinamas Perkūno vardu.

2019 m. po renovavimo atidarytas Plungės centrinis stadionas, kuris yra pritaikytas žaisti futbolą, lengvajai atletikai, kitoms sporto šakoms, taip pat ir poilsiui bei pramogoms.

2018 m. rugsėjo 29 d. Plungės parke, netoli rūmų, atidengtas Mikalojaus Konstantino Čiurlionio atminimui skirtas paminklas „Sakmė. Karaliai“ (skulptorė – Daliutė Ona Matulaitė).

2023 m. spalio 21 d. Plungės parke, Žaliojo tiltelio aikštelėje, atidengtas bronzinis paminklas 1990 m. kovo 11-osios Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarui, buvusiam Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui, Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentui, Plungės garbės piliečiui plungiškiuii dr. Bronislovui Lubiui (1938–2011). Paminklo autoriai: skulptorius Martynas Gaubas ir architektas Algirdas Žebrauskas.

Naudota literatūra:

1. Bronius Kviklys, „Plungė. Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia“, *Lietuvos bažnyčios / Churches of Lithuania*, t. 1, Chicago, 1980, p. 256–260.
2. „Plungė“, *Lietuvių enciklopedija*, t. 23, Bostonas, 1961, p. 160–167.
3. „Plungė“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/plunge/> (žr. 2023.11.22).
4. „Istorija“, *Plungės rajono savivaldybė*: <https://www.plunge.lt/plunges-rajonas/istorija/> (žr. 2023.11.23).
5. „Dvaro istorija“, *Žemaičių dailės muziejus*: <https://www.zdm.lt/dvaro-istorija/> (žr. 2023.11.23).
6. „Plungės Lurdas“, *Krašto paveldo gidas*: <http://www.krastogidas.lt/objektai/272-plunges-lurdas> (žr. 2023.11.22).